

УДК 343.533

Вадим Борисович ХАРЧЕНКО,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків)

ПРОБЛЕМА ЗМІШАНОЇ (СКЛАДНОЇ) ФОРМИ ВИНИ У ЗЛОЧИНАХ, ПРИ ВЧИНЕННІ ЯКИХ ПОРУШУЮТЬСЯ ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Розглянуто питання щодо змісту та сутності змішаної (складеної) форми вини через характерний для неї розрив цілісного процесу психічної діяльності особи, що відображає єдине ставлення її свідомості і волі до суспільно небезпечного діяння, яке вона вчиняє. Зазначено, що в злочинах у сфері інтелектуальної власності у законодавця при вказівці на ступінь їх суспільної небезпечності відсутня будь-яка альтернатива, він просто має назвати наслідки таких діянь, які їм не властиві, але певним чином пов'язані з порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Ключові слова: *подвійна (змішана) форма вини; складена форма вини; психічна діяльність; злочини у сфері інтелектуальної власності.*

Постановка проблеми. Передусім наголосимо, що суб'єктивна сторона злочинів у сфері інтелектуальної власності характеризується складною психічною діяльністю винної особи, а в окремих випадках як їх вчинення зі змішаною (складною або подвійною) формою вини [37, с. 327–329]. Водночас слід погодитися з доктринальними підходами щодо невідповідності термінології, яка використовується на позначення психічного ставлення, що розглядається, та необхідності визнання наведеної форми вини як «складної».

© Харченко В. Б., 2017

Проте, враховуючи поширеність та переважання в юридичній літературі України терміна «змішана форма вини», вважаємо за можливе в роботі застосовувати саме його. На основі законодавчої конструкції посягань на особисті немайнові та (або) виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності доцільно виокремити психічне ставлення особи безпосередньо до порушення таких прав (дії чи бездіяльності) і щодо злочинних наслідків, які настали (матеріальної або істотної шкоди), в одному складі злочину. Однак слід ще раз підкреслити, що в цілому всі злочини у сфері інтелектуальної власності належать до групи умисних та можуть бути вчинені як з прямим, так і з непрямым умислом.

Зауважимо, що питання про змішану форму вини щодо злочинів у сфері інтелектуальної власності виникає виключно за тих обставин (випадків) вчинення наведених злочинів, коли свідомість і воля особи являють собою різне психічне ставлення у формі умислу та необережності до різних об'єктивних ознак посягань на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації. Під це визначення підпадають як прості склади злочинів у сфері інтелектуальної власності, так і склади з кваліфікуючими (особливо кваліфікуючими) ознаками, що характеризуються обставинами, пов'язаними із заподіянням матеріальної шкоди у великому та особливо великому розмірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема змішаної (складної) форми вини у теоретичному плані являє собою одну з найбільш дискусійних у доктрині кримінального права, дослідженню якої були присвячені роботи багатьох вчених [23, с. 3–5; 14, с. 5–7; 6, с. 33–44]. Вона не нова і виникла ще під час розробки Кримінального Уложення 1903 р. А утім, до нього не були «внесені особливі щодо цього предмета вказівки, оскільки такі форми, на думку авторів пояснювальної записки, або утворюють самостійні види злочинних діянь, зазначені в Особливій частині, або ж дозволяються застосуванням загальних постанов про умисел і необережність і правил про караність реальної чи ідеальної сукупності злочинних діянь» [32]. З цього питання М. С. Таганцев зазначав, що до «змішаної вини» зараховували випадки, коли «злочинна подія є втіленням двох або більше умислів, двох або більше необережностей ... або ж умислу та необережності» [29, с. 490–494].

Одним із перших у науці кримінального права радянського періоду проблему змішаної форми вини розглянув Б. С. Утевський, який припускав, що існують різні варіанти поєднання умислу та необережності в одному злочині. Він звернув увагу на можливість окремого оцінювання у разі вчинення службових злочинів вини стосовно дії чи бездіяльності та вини стосовно їх наслідків [36, с. 394–404]. На думку багатьох науковців, для такої форми вини властиве поєднання умислу та необережності (змішана вина) з визнанням у цілому злочину таким, що вчинений умисно [33, с. 90]. Так, А. Г. Корчагін стверджував, що у злочинах із бланкетною диспозицією, які полягають у порушенні правил безпеки та характеризуються різним психічним ставленням особи до такого діяння і передбачених у законі наслідків, можлива тільки вина у формі умислу, оскільки «суб'єкт усвідомлює суспільно небезпечний характер діяння, хоча і

не передбачає настання шкідливих наслідків» [13, с. 58–62]. Такої ж самої позиції дотримуються А. Куликов та Є. Сухарєв [19, с. 21–22]. Разом із тим більшість вчених вважають злочини зі змішаною формою вини необережними, виходячи зі ставлення особи до наслідків, що, «як правило, заподіюються необережно» [18, с. 136] або «завжди заподіюються необережно» [35, с. 120]. Наприклад, Б. О. Куринов та П. С. Дагель вказують, що злочини зі змішаною формою вини залежно від ставлення до наслідку в цілому в одних випадках можуть бути умисними, а в інших необережними [20, с. 141–142; 7, с. 34–35].

У свою чергу В. Д. Меньшагін доводив, що розуміння злочинів зі змішаною формою вини тільки як умисних або тільки як необережних «є неточним і таким, що не відповідає характеру їх суспільної небезпеки» [28, с. 157]. Це дало підставу деяким авторам зробити висновок, що змішана форма вини як похідна від умислу та необережності посідає проміжне місце між ними [8, с. 176]. Окремі криміналісти стверджували, що змішана форма вини є «проявом процесу деформації форм вини» і повинна бути визнана (разом з умислом і необережністю) як окремий самостійний різновид вини [5, с. 7]. У той же час інші вчені переконували, що будь-яких форм вини, крім умислу та необережності, існувати не може, хоча в деяких злочинах умисел при посяганні на основний об'єкт може поєднуватися з необережним ставленням винного до кваліфікуючих ознак такого посягання [10, с. 80]. Більше того, О. Б. Сахаров наголошував, що умисел та необережність не можуть визначатися окремо і по-різному щодо злочинного діяння та його наслідків, бо, на його думку, це означало б штучний розрив між дією особи і заподіюваним нею шкідливим результатом, що утворюють у своїй єдності суспільне небезпечне посягання [26, с. 138]. Таку точку зору підтримував і М. Г. Угрехелідзе, який вказував, що будь-який матеріальний злочин являє собою єдиний, нерозривний процес реальності, що характеризується як генетичне переростання діяння (причини) в суспільно небезпечний результат (наслідок). Тому визначення форми вини щодо нього слід встановити залежно від того, чи усвідомлював і бажав (допускав) суб'єкт розвиток причинного зв'язку в цілому або ні [35, с. 88].

Щодо вищенаведених підходів С. Б. Гавриш зауважував, що, незважаючи на свою структурну й операційну складність, поведінка людини залишається в певному розумінні цілісним актом, який не можна штучно розчленувати на окремі, не пов'язані між собою частини [3, с. 421]. Таке ж ставлення до проблеми і у В. Е. Квашиса: «Сьогодення суб'єкта поєднане з майбутнім і минулим, актуальне сприйняття – з випереджальним відображенням і з досвідом, незалежно від того, усвідомлюються отримані в результаті психічного відображення інформації чи ні» [11, с. 61].

Метою статті є вироблення системного бачення змісту змішаної (подвійної) форми вини у науці кримінального права України як в цілому, так і стосовно особливостей психічної діяльності, що характеризують вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні концепція змішаної форми вини в цілому належить до принципових положень розподілу психічної діяль-

ності особи, тобто її ставлення окремо до суспільно небезпечного діяння та до його наслідків, це пояснюється передусім тим, що визнання злочину в цілому як умисного або необережного залежить від того, як винний сприймає посягання на об'єкт кримінально-правової охорони. Саме тому ми наполягаємо на віднесенні злочинів у сфері інтелектуальної власності, враховуючи те, що порушуються особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності творця результату інтелектуальної діяльності та інших осіб, яким належать такі права, до умисних, оскільки суб'єкт усвідомлює шкідливість такого порушення, передбачає, що внаслідок його діяння будуть порушені права на об'єкти інтелектуальної власності, та бажає цього. Ще О. О. Пиленко, визначаючи злочинне діяння патентної контрафакції з внутрішнього боку, розглядав «учение о реальной заведомости», тобто ознаку, яка безпосередньо вказує на умисел як такий, що стосується виключно кримінального переслідування контрафакції [22, с. 529]. Проте таке ставлення розглядалося згаданим автором виключно до факту самого порушення, що дає нам підстави визнати психічне ставлення особи до суспільно небезпечних наслідків як умислом, так і необережністю.

Концепція змішаної форми вини зазнає критики з боку більшості авторів через характерний для неї розрив цілісного процесу психічної діяльності особи, що відображає єдине ставлення її свідомості і волі при вчиненні суспільно небезпечного діяння. Наголошувалося, що штучний розподіл органічно пов'язаних між собою складових такого єдиного цілого явища, як злочин є некоректним та недопустимим, оскільки категорії умислу та необережності характеризують злочин в цілому [15, с. 9–10; 27, с. 62; 11, с. 63]. І тепер вказується, що умисел може бути прямим і непрямим, а необережність існує у вигляді злочинної самовпевненості та злочинної недбалості. Поза цими конкретними видами вина відсутня [16, с. 169].

Прихильники змішаної форми стверджують, що єдине психічне ставлення особи до вчинюваного нею злочину в окремих випадках може бути неоднорідним щодо діяння та щодо наслідків [38, с. 40–43; 25, с. 388–389; 4, с. 163–166]. У реальному житті свідоме та несвідоме перебувають у складному динамічному взаємозв'язку [9, с. 72–75]. Однак, як зазначається в теорії, з визнання, наприклад, необережності психічного ставлення при недбалості, у якому свідоме та несвідоме дійсно в деяких випадках виявляються переплеченими, зовсім не впливає, що ставлення до діяння стає умисним у кримінально-правовому розумінні цього терміна [21, с. 389–390]. Так, Ф. Г. Бурчак з цього приводу зауважив: «Свідомий і вольовий характер дії особи, яка вчинила необережний злочин, не дає підстав говорити про навмисність її діянь у кримінально-правовому розумінні... У побутовому розумінні про свідому і вольову дію, ймовірно, можна сказати, що вона вчинена умисно, але в кримінально-правовому розумінні цього сказати не можна» [30, с. 261].

Незважаючи на вищенаведене бачення проблеми змішаної форми вини в теорії науки кримінального права, натеper це питання вже вийшло за межі теоретичної дискусії, а існування такого неоднорідного ставлення до різних ознак об'єктивної сторони складу злочину знайшло своє визначення і підтримку

у правозастосовній площині. Так, у п. 22 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» чітко вказується: «Для відмежування умисного вбивства від умисного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК),... визначальним ... є суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій: при умисному вбивстві настання смерті охоплюється умислом винного, а в разі заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, ставлення винного до її настання характеризується необережністю» [24]. Також слід звернути увагу, що ст. 27 Кримінального кодексу (далі – КК) Російської Федерації, який в цілому за змістом, підходами та побудовою відповідає положенням кримінального права України, регламентує відповідальність за злочини, вчинені з двома формами вини [34].

Методологічною підставою концепції змішаної форми вини, що набула законодавчої характеристики суб'єктивної сторони деяких складів злочинів, є психологічна доктрина вини, що панує в кримінальному праві України. Законодавець у ст. 24 КК України, надаючи тлумачення понять «прямий» та «непрямий умисел», одночасно вказує на психічне ставлення особи до своєї поведінки (дії чи бездіяльності) та наслідків такої поведінки, а у ст. 25 – лише щодо наслідків. Наведене й дозволяє мати певне уявлення про різний психічний процес при вчиненні деяких складних злочинів, хоча, безумовно, не виключає тієї обставини, що у разі вчинення злочину у сфері інтелектуальної власності особа не лише усвідомлює суспільну небезпечність такого порушення прав на відповідні об'єкти та бажає порушити такі права, а й бажає або свідомо припускає завдання тому, хто має ці права, матеріальної шкоди у значному, великому або особливо великому розмірі чи істотної шкоди. За наявності такого психічного ставлення особи питання про змішану форму вини взагалі не виникає, оскільки вчинений злочин цілком охоплюється прямим або непрямим умислом.

Законодавець у диспозиції злочинів, які посягають на результати інтелектуальної, творчої діяльності та засоби індивідуалізації, у більшості випадків вказує на кваліфікуючі обставини, виходячи з об'єктивної причинної залежності між порушенням особою прав на об'єкти інтелектуальної власності та наслідками такої поведінки («завдало матеріальної шкоди», «спричинило істотну шкоду»). Водночас суб'єктивного ставлення до таких кваліфікуючих ознак винної особи не наводиться, що припускає наявність психічної діяльності як у формі умислу, так і у формі необережності. Крім того, аналіз санкцій відповідних статей або різних частин однієї статті підтверджує, що вони не завжди забезпечують належну оцінку суспільної небезпечності умисного ставлення особи до таких кваліфікованих наслідків. Розвиваючи тезу М. С. Таганцева, В. М. Кудрявцев з цього приводу зазначав: «...розходження у формі вини при повному збігу двох злочинів за суб'єктом, об'єктом і об'єктивною стороною також дає ідеальну сукупність» [17, с. 293].

Таким чином, якщо особа умисно порушує право на об'єкти інтелектуальної власності, що спричиняє кваліфіковані наслідки, більш сувора відповідальність за які передбачена й іншими нормами КК, вчинене слід кваліфікувати за

правилами ідеальної сукупності. Якщо ж у санкції статті, що встановлює відповідальність за посягання на результати інтелектуальної, творчої діяльності та засоби індивідуалізації, йдеться про рівноцінне або більш суворе покарання, ніж санкція відповідної статті КК, що закріплює спеціальну відповідальність за заподіяну шкоду, то всі наслідки охоплюються відповідною нормою злочину, а злочин визнається вчиненим у сфері інтелектуальної власності [12, с. 42–43]. Проте вказана ситуація стосується лише спричинення шкоди, об'єднаної єдністю мотивів вчинення злочину. Тут слід погодитися зі ставленням до цього питання Б. С. Волкова та С. В. Бородіна, що різні мотиви не можуть бути поєднані в одному злочині, а вчинене слід кваліфікувати за статтею, яка передбачає мотив, покладений в основу рішення про вчинення злочину [2, с. 86–87; 1, с. 18–19].

Також не може йти мова про змішану форму вини у разі вчинення злочину у сфері інтелектуальної власності, поєданого з посяганням на інший об'єкт кримінально-правової охорони, що утворює ідеальну сукупність злочинів. Судова практика підтверджує, що у разі вчинення посягань на результати інтелектуальної, творчої діяльності та засоби індивідуалізації, така сукупність, як правило, передбачає вчинення злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (розділ XVI КК України), проти особистих прав і свобод людини і громадянина (розділ V КК України), а також злочинів у сфері господарської діяльності (розділ VII КК України).

Зазначене обумовлене дедалі зростаючою кількістю порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності в мережі Інтернет, що, як правило, пов'язано з несанкціонованим втручанням у роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку (ст. 361 КК України), створенням із метою використання, розповсюдження або збутом шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збутом (ст. 361¹ КК України), несанкціонованим збутом або поширенням інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації (ст. 361² КК України), несанкціонованими діями з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчиненими особою, яка має право доступу до неї (ст. 362 КК України).

При вчиненні окремих злочинів у сфері інтелектуальної власності також може мати місце посягання на конституційні права і свободи людини і громадянина. Так, порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності іноді зумовлюється національною, расовою чи релігійною ворожнечею і ненавистю, інколи дії вчиняються з метою приниження національної честі й гідності, що утворює сукупність такого злочину зі злочином, передбаченим ст. 161 КК України. Дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, можуть поєднуватися з незаконним проникненням до житла чи до іншого володіння особи, незаконним проведенням у них огляду чи обшуку

(ст. 162 КК України) або порушенням таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 163 КК України). У разі реалізації опікуном чи піклувальником виключних майнових прав інтелектуальної власності творця, який є недієздатним або обмежено дієздатним, із використанням такої опіки чи піклування з корисливою метою на шкоду підопічному вчинене може утворювати сукупність злочину у сфері інтелектуальної власності та складу злочину, передбаченого ст. 167 КК України, тощо.

Порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, що визнаються злочинами за ст. 176, 177, 229, 231 та 232 КК України, також поєднане та може утворювати сукупність злочинів із посяганнями у сфері господарської діяльності. Це зумовлено особливостями предметів злочинних посягань на результати інтелектуальної діяльності й засоби індивідуалізації, які натеper набувають все більшого значення для діяльності суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, а саме з виготовлення та реалізації продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають ціннову визначеність. Отже, об'єкти права інтелектуальної власності, на що все більше звертається увага, нині є товаром. Найбільш поширеною є сукупність злочинів у сфері інтелектуальної власності з такими злочинами, як незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання і сировини для їх виробництва (ст. 203¹ КК України), ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України), незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок (ст. 216 КК України), умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції (ст. 227 КК України) тощо.

Таким чином, на сьогодні питання про змішану форму вини з суто теоретичного, що існувало виключно в науці кримінального права, переросло в нормативне. Незважаючи на відсутність загальної норми, як це має місце в законодавствах інших держав, Особлива частина КК України включає низку норм із такою побудовою психічного ставлення особи до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків, підтверджене правозастосовним тлумаченням закону, яке ґрунтується на вивченні та узагальненні судової практики.

Із точки зору психологічної науки та психічної діяльності людини, що відображає ставлення її свідомості і волі до вчинюваного діяння, ми погоджуємося з тими криміналістами, котрі наполягають на неможливості подрібнення такого психологічного ставлення окремо щодо суспільно небезпечного діяння і суспільно небезпечних наслідків людського вчинку. Проте ситуація щодо змішаної форми вини головним чином зумовлена специфікою й завданням закону про кримінальну відповідальність.

Відповідно до ст. 1 КК України кримінальний закон має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку і громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань тощо. Разом із тим ст. 1 Кодексу Украї-

ни про адміністративні правопорушення визначає, що завданням цього Кодексу є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку тощо. Таким чином, багато в чому завдання цих законів збігаються, але не співпадають через побудову в державі системи юридичної відповідальності, на якій наголошується у ст. 61 Конституції України.

Така система передбачає перш за все диференціацію відповідальності залежно від шкідливості діяння, що зумовлює встановлення кримінальної відповідальності виключно за суспільно небезпечні діяння. Разом із тим така ознака злочину має оціночний характер. Тому законодавець вказує ознаки, що надають дисциплінарним, цивільно-правовим, господарсько-правовим або адміністративним деліктам відповідного ступеня суспільної небезпеки, як правило, встановлює кваліфіковані наслідки таких діянь (наприклад, при порушенні правил безпеки дорожнього руху – це тяжкі або середньої тяжкості тілесні ушкодження; у разі неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником – тяжкі наслідки для хворого; у випадку фіктивного банкрутства – це велика матеріальна шкода кредиторам або державі тощо).

У більшості випадків у законодавця відсутня будь-яка альтернатива вказати на ступінь суспільної небезпечності злочину та його відмінність від інших схожих або тотожних правопорушень, ніж назвати наслідки цього діяння, які йому невластиві, але певним чином пов'язані із вчиненням такого діяння. У науці кримінального права загальноприйнято, що виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Проте слід зазначити, що у вищенаведених випадках обсяги, структура і сутність діяння як психофізичного явища та діяння як злочину, передбаченого КК України, не співпадають між собою, що і викликає суперечності характеристики психічного ставлення до їх вчинення.

Саме тому порушення права на об'єкти інтелектуальної власності є самостійним, самодостатнім і структурованим актом поведінки особи, який з об'єктивного боку характеризується діянням (дією чи бездіяльністю), наслідком – порушенням особистих немайнових та (або) виключних майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності та причинно-наслідковим зв'язком. Безпосередньо до цього акту поведінки психічна діяльність особи відображає ставлення її свідомості і волі у формі умислу, тобто характеризує діяння з суб'єктивного боку. Кваліфікуючі ж ознаки (додаткові, допоміжні) порушення права на об'єкти інтелектуальної власності у виді спричинення матеріальної або істотної шкоди, які, безумовно, пов'язані зі вчиненням такого діяння, але не входять до його структури та не охоплюються його змістом, потребують додаткового самостійного визначення інтелектуального та вольового моментів психічного ставлення до них особи, яке може бути як умисним, так і необережним.

Необхідно ще раз звернути увагу на те, що питання про змішану форму вини як загальне правило виникає лише у тих випадках, коли діяння як психофізіологічне явище за сутністю, структурою і побудовою не відповідає діянню

(дії або бездіяльності) як злочину, передбаченому КК України. Винятком із цього загального правила є змішана форма вини, що зумовлена та характеризує складений злочин, про який свого часу М. С. Таганцев говорив як про злочинну подію, що є втіленням двох або більше умислів, двох чи більше необережностей або ж умислу і необережності. Найвідомішим та найпоширенішим прикладом такої змішаної форми вини є умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК України). Саме на такому розумінні підстав виникнення й існування у кримінальному праві змішаної форми вини наголошував свого часу А. Ш. Якупов, передбачаючи її можливість: а) у злочинах, що полягають у порушенні яких-небудь спеціальних правил і спричиненні шкідливих наслідків; б) у злочинах із двома наслідками [31, с. 132].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Викладене дає змогу констатувати, що суб'єктивна сторона злочинів у сфері інтелектуальної власності, як правило, характеризується умисною формою вини. З урахуванням запропонованої формули можливого необережного ставлення особи до додаткових наслідків (завдання матеріальної або істотної шкоди володільцеві прав), які пов'язані із порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності, але не зумовлені його сутністю, щодо вчинення злочину в цілому можлива змішана форма вини, що являє собою штучне поєднання в діянні, яке містить склад злочину, передбаченого КК України, умислу та необережності.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Бородин С. В. Вопросы квалификации убийства из хулиганских побуждений. *Советская юстиция*. 1971. № 23. С. 17–19.
2. Волков Б. С. Мотивы преступлений. Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование/науч. ред. М. Д. Лысов. Казань: Казан. ун-т, 1982. 152 с.
3. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні: проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства/Верховна Рада України, Ін-т законодавства. Київ, 2002. 634 с.
4. Гаухман Л. Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. Москва: ЮрИнфоР, 2001. 316 с.
5. Горбуза А. Д. Смешанная форма вины по советскому уголовному праву: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Москва, 1972. 15 с.
6. Дагель П. С. О характере субъективной стороны автотранспортных преступлений: (к дискуссии о смешанной форме вины). *Проблемы борьбы с преступностью*: сб. науч. тр. Омск: Ом. ВШМ МВД России, 1977. С. 33–44.
7. Дагель П. С. Причинная связь в преступлениях, совершаемых по неосторожности. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1981. № 34. С. 28–38.
8. Дагель П. С., Котов Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление/науч. ред. Г. Ф. Горский. Воронеж: Воронеж. ун-т, 1974. 243 с.
9. Зелинский А. Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении. Харьков: Вища шк., 1986. 167 с.

10. Квашиш В. Е. [Рецензия]. *Социалистическая законность*. 1988. № 5. С. 80./ Рец. на кн.: Вина в советском уголовном праве/А. И. Парог. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1987. 187 с.
11. Квашиш В. Е. Преступная неосторожность: социально-правовые и криминалогические проблемы. Владивосток: Дальневосточ. ун-та, 1986. 192 с.
12. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: навч. посібник. 2-е вид. Київ: Атіка, 2002. 640 с.
13. Корчагин А. Г. Особенности субъективной стороны неосторожных преступлений, связанных с использованием техники. *Актуальные проблемы борьбы с преступностью*: межвуз. темат. сб. Владивосток: Дальневосточ. ун-т, 1983. С. 58–62.
14. Кригер Г. Еще раз о смешанной форме вины. *Советская юстиция*. 1967. № 2. С. 5–7.
15. Кригер Г. А. Понятие и содержание вины в советском уголовном праве. *Вестник Московского университета*. 1983. № 5. С. 3–11.
16. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник/В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2015. 528 с.
17. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2004. 304 с.
18. Кузнецова Н. Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности. Москва: Госюриздат, 1958. 219 с.
19. Куликов А., Сухарев Е. О двойной форме вины. *Советская юстиция*. 1990. № 18. С. 21–22.
20. Куринов Б. А. Квалификация транспортных преступлений: ст. 85, 86 УК РСФСР. Москва: Моск. гос. ун-т, 1965. 234 с.
21. Петелин Б. Я. Установление субъективной стороны преступления в процессе расследования (теоретические и тактико-методические аспекты): дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09. Москва, 1992. 436 с.
22. Пиленко А. А. Право изобретателя/редкол.: Н. В. Козлова, С. М. Корнеев, Е. В. Кулагина, П. А. Панкратов. Москва: Статут, 2001. 688 с.
23. Пинаев А. А. Особенности составов преступлений с двойной и смешанной формами вины: учеб. пособие. Харьков: Харьк. юрид. ин-т, 1984. 51 с.
24. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 № 2 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> (дата звернення: 15.01.2017).
25. Российское уголовное право: в 3 т. Т. 1. Общая часть: курс лекций/А. В. Наумов. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007. 736 с.
26. Сахаров А. Б. Уголовно-правовая охрана безопасности условий труда в СССР. Москва: Госюриздат, 1958. 186 с.
27. Светлов А. Я. Ответственность за должностные преступления/отв. ред. И. П. Лановенко. Киев: Наук. думка, 1978. 303 с.

28. Советское уголовное право: Часть общая/П. И. Гришаев, Н. Д. Дурманов, Г. А. Кригер и др.; под ред. Н. Д. Дурманова, В. Д. Меньшагина, П. С. Ромашкина. Москва: Госюриздат, 1962. 450 с.
29. Таганцев Н. С. Русское уголовное право: Часть общая: в 2 т. Т. 1. Тула: Авторграф, 2001. 800 с.
30. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе: Часть общая/Л. В. Багрий-Шахматов, М. И. Бажанов, Ф. К. Бурчак и др.; отв. ред. Ф. Г. Бурчак. Киев: Наук. думка, 1985. 447 с.
31. Уголовное право УССР: Общая часть: учебник/Ю. В. Александров, М. И. Бажанов, Н. В. Володько и др.; под ред. В. В. Сташиса, А. Ш. Якупова. Киев: Вища шк., 1984. 383 с.
32. Уголовное Уложение, высочайше утвержденное 22 марта 1903 г. // Электронно-библиотечная система «КнигаФонд». URL: <http://www.knigafund.ru/books/18301> (дата звернення: 15.12.2016).
33. Уголовный закон: Опыт теоретического моделирования/Г. З. Анашкин, С. В. Бородин, И. М. Гальперин и др.; отв. ред.: С. Г. Келина, В. Н. Кудрявцев. Москва: Наука, 1987. 276 с.
34. Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон от 13.06.1996 № 63-ФЗ // Информационно-поисковая система «Закон»: сайт/Гос. Дума Федерального Собрания Рос. Федерации. URL: <http://ntc.duma.gov.ru/bpa/> (дата звернення: 18.01.2016).
35. Угрехелидзе М. Г. Проблема неосторожной вины в уголовном праве/отв. ред. В. Г. Макашвили. Тбилиси: Мецниереба, 1976. 131 с.
36. Утевский Б. С. Общее учение о должностных преступлениях. Москва: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1948. 440 с.
37. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні: монографія/М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 479 с.
38. Ширяев В. А. «Раздвоенная» форма вины как уголовно-правовая категория: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Москва, 1998. 183 с.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2017.

Вадим Борисович ХАРЧЕНКО,

доктор юридических наук, профессор

*(Харьковский национальный университет внутренних дел,
Харьков, Украина)*

ПРОБЛЕМА СМЕШАННОЙ (СЛОЖНОЙ) ФОРМЫ ВИНЫ В ПРЕСТУПЛЕНИЯХ, ПРИ СОВЕРШЕНИИ КОТОРЫХ НАРУШАЮТСЯ ПРАВА НА ОБЪЕКТЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Рассматриваются вопросы содержания смешанной (сложной) формы вины в связи с характерным для нее разрывом целостного процесса психической деятельности лица, отражающим единое ее отношение сознания и воли

к общественно опасному деянию, которое оно совершает. Указывается, что в преступлениях в сфере интеллектуальной собственности у законодателя отсутствует какая-либо альтернатива указать на степень их общественной опасности, нежели предусмотреть последствия таких деяний, которые им не свойственны, но определенным образом связаны с нарушением прав на объекты интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: двойная (смешанная) форма вины; составная форма вины; психическая деятельность; преступления в сфере интеллектуальной собственности.

Vadym B. KHARCHENKO,

Doctor of Law, Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

PROBLEM OF MIXED (COMPLEX) FORM OF GUILT IN CRIMES VIOLATING THE RIGHTS ON INTELLECTUAL PROPERTY OBJECTS

The features of mens rea of the crimes in the sphere of intellectual property, characterized by a complex mental activity of a guilty party as their commission with a mixed (complex or double) form of guilt. It is alleged about the full support of doctrinal approaches to contradiction of terminology concerning the mental attitude and the need to determine the stated form of guilt as the "complex". Based on the legislative construction of attacks on personal non-property and (or) exclusive property rights on the objects of intellectual property, we conclude about the feasibility of allocating a certain mental attitude of a person directly to the violation of such rights (action or omission) and on criminal consequences that occurred (material or substantial damage) within one corpus delicti.

The author emphasizes on the necessity of classifying the crimes in the field of intellectual property to the category of intentional crimes, since the subject is aware of the dangers of such an abuse, involves infringement of intellectual property rights as a result of the actions and desires it. However, these characteristics of mental activity are considered by the author exclusively to the fact of the violation itself that provides grounds to define the mental attitude of a person to dangerous consequences as both intentional and reckless. The above stated does not exclude the fact that in the case of a crime commission in the sphere of intellectual property, a person awares not only the social danger of such an infringement of the relevant objects and wishes to violate these rights, but also gas a will or deliberately assumes the property damage of the holder's rights to some tune, large or especially large scale or significant damage. Thus, the legislator determines the features that provide to disciplinary, civil and legal or administrative delicts the appropriate degree of public danger, as a rule, establishing qualified consequences of such acts.

It is noted that the legislator in most cases has no alternative to indicate the degree of social danger of a crime in the sphere of intellectual property and its difference from other similar or identical offenses, than to point out these effects of the act, which are unusual, but somehow related with its commission.

Therefore, the violation of the right on intellectual property objects is an independent, self-sufficient and structured act of behavior of a person, who is objectively characterized by an act (action or omission), the result – violation of personal non-property and (or) exclusive property rights to objects of intellectual property and the cause and effect relationship. The mental activity of a person reflects directly to this act of behavior, the attitude of its consciousness and will in the form of intent, namely characterizes the act from the subjective side. The features of infringements to intellectual property in the form of causing material or significant damage, which certainly related to the commission of such acts, but are not included into its structure and are not covered by its content, require additional independent determination of intellectual and volitional moments of person's mental attitude to them. This attitude can be both intentional and reckless.

Key words: *double (mixed) form of guilt; compiled form of guilt; mental activity; crimes in the sphere of intellectual property.*

